

Schodsbergs notebok

Daniel Sandén-Warg | Mats Berglund

Lisa Rydberg | Vegard Lund | Hans Olav Gorset | Ludvig Claeson

1. Brudedans 3:20
2. Paalsdans 2:22
3. Paalsdans i D-dur 1:12
4. Riil 2:01
5. Paalsdans 2:14
6. Riil 1:27
7. Paalsdans 1:32
8. Paalsdans 2:15
9. Riil 1:58

10. Reel 1:57
11. Vals og engelsk dans 2:23
12. Kadrilj 1:28
13. Feier 1:08
14. Storvals 1:48
15. Marsch 2:20
16. Vals 1:50
17. Vals 1:15
18. Minnevit 1:49
19. Kong Gustavs Likmarsj 2:21
20. Contoillong 1:13
21. Kadrilj 3:55

Hvordan ble musikken til Johannes Nielsen Schodsberg spilt? Vi ønsker med denne utgivelsen å vise to ulike versjoner, som tar utgangspunkt i de to musikkverdenene som møtes i hans notebok. Sjelden ser man et så godt eksempel på et kulturelt møte som den unge musikerens notater, der hans egen folkelige tradisjon fra grensetraktene møter menuetter, kadriljer og marsjer fra det skolerte musikklivet. Mats og Daniel spiller melodier fra manuskriptet som rent dansespill, og vårt klassiske Schodsbergensemble framfører arrangerte versjoner inspirert av tidlig klassisk tekstur og harmonikk.

CD-en er en del av Østfold musikkråds arbeid for å vise frem de skjulte skattene i Østfolds tradisjonsmusikk.

LUDVIG CLAESON

daglig leder, Østfold musikkråd 2007–2011

«Nationen kjender neppe Musik meer end af Navn» skriver musikkhandleren, forleggeren og skribenten Lars Roverud i 1815. Han ville starte et eget institutt for musikkopplæring og svartmaler situasjonen i boka *Et Blik paa Musikens Tilstand i Norge*.

I ettertid er det vanskelig å være enig med Roverud i at «musikk» var et fremmedord. I det minste satte store deler av folket stor pris på musikk, og 1700-tallets fruktbare blanding av europeiske strømninger og norsk tradisjonsmusikk la et solid grunnlag for nasjonalromantikken, Edvard Grieg og Johan Svendsen. En slik blanding er tydelig til stede i mange håndskrevne notebøkene fra 17- og 1800-tallet. Her finner vi hundrevis av menuetter, marsjer, engelskdanser, poloneser og polsdanser. De tilhører et nordeuropeisk fellesrepertoar som var elsket og brukt (misbrukt, ville kanskje Roverud ha sagt), av stadsmusikanter, borgere, bønder, «bierfildere» og «fuskere». Noen av disse melodiene slo rot i Norge, og da de ble samlet inn på 1800-tallet ble de betraktet som

norsk folkemusikk. En av våre mest kjente springleiker fra Gudbrandsdalen kalles «Pol» (for Polonese) i en gammel nedskrift fra Hadeland, og en landskjent reinlender begynte sitt norske liv som en «Angloise» (engelskdans) i en notebok fra Bergen. Og omvendt: Impulser fra fjell og dal ble også verdsatt av den borgerlige musikkulturen. I amatørernes manuskripter for «Claveer» opptrer enkle «Field-tantzer», hallinger og langeleikimitasjoner side om side med sirlige variasjonsverk og sonater av Bach og Telemann.

Noteboka til Johannes Nielsen Schodsberg fra Halden føyer seg inn i denne rekken av vitnesbyrd om musikk og musikkliv for 200 år siden. Johannes ble født på gården Schodsberg i Aremark, Østfold i 1799. Inne i boka har han skrevet navnet sitt, og noen ganger også dato og sted. Det ser ut til at han oppholdt seg på Fredriksten festning ved Halden i 1821 og i 1822, og på Halden sykehus i 1824. Dette er det siste årstallet i boka som kan knyttes direkte til Johannes. I kirkebøkene kan man lese at han ble kon-

firmer i 1814 og giftet seg i 1833. En ferjemann ved navn Johannes Skotsberg er nevnt i et møtereferat fra 1841.

Boka er på 90 sider og inneholder rundt regnet 160 melodier nedtegnet for fiolin. De siste sidene er musespist, så både titler og store deler av melodiene er borte. Innholdet er nesten bare dansemusikk: Vi finner utenlandske motedanser som engelskdanser, kvadriller, feiere og valser, men også hallinger, polsdanser, riler og brudemarsjer, to nedskrifter av «Sønner av Norge» og en håndfull andre melodier av forskjellig karakter. Enkelte av melodiene kjenner vi igjen fra andre notebøker og levende tradisjonsmusikk, mens andre er nye for oss. Om de kom «rekende på ei fjøl» til Johannes Nielsen Schodsberg eller han selv fant dem fram på fela si vil vi nok aldri få vite, men de dokumenterer i alle fall en viktig del av musikklivet i Østfold tidlig på 1800-tallet, og kan fremdeles glede dem som har sans for gode melodier.

HANS OLAV GORSET

I året 1822 sitter Johannes Nilssen Schodsberg og skriver notelinjer i en bok som med tiden vil inneholde danse- musikk. Musikken ble notert ned av en mann som sannsynligvis sto med det ene benet i en gehørbasert tradisjon og det andre i en kunstmusikalsk tradisjon med notebasert musisering. Resultatet ble den håndskrevne noteboken som er utgangspunktet for CD-platen du holder i hånden.

Hvem Johannes Nilssen Schodsberg var, finnes det lite informasjon om. Det jeg har funnet frem til, er at han ble født på gården Skodsberg i Aremark år 1799. At han på en eller annen måte har hatt tilknytning til militærlivet, kanskje som militærmusiker, er sannsynlig fordi det i noteboken på flere steder er innskrevet dato, år og «Fredrichstens Casserner».

Undertegnede spillemann som lever og virker i de svensknorske grensestrøkene Värmland och Dalsland, fikk sammen med Daniel Sandén Warg i oppgave å tolke og spille inn melodier fra noteboken som kan føres tilbake til en lokal/ regional gehørtradisjon. Jeg har studert ulike kilder fra Østfold og Aremark og gjenkjente ved gjennomlesingen av noteboken, flere varianter av melodiene i mitt eget repertoar.

Å fortolke et så gammelt notemateriale er en utfordring der noen valg må foretas når det gjelder måten melodiene skal spilles. Hvis notebildet på en tydelig måte gjengir hvordan melodien klang, så er noteskriften betydelig svakere når det gjelder markering av takten. Selv om man må anta at ulike moter har påvirket hvordan spillemenn har forholdt seg til takten i ulike tider, så valgte vi når det gjelder de såkalte «Paalsdansene», å følge en eldre beskrivelse som finnes i boken «Urskogs beskrivelse». I denne boken fra 1878 skriver komponisten og musikeren Anders Heyerdahl om springdanstakten i Aurskog:

«Felen stemtes ikke alltid i Kvinter, som nu, men til enkelte dandse også i Kvarter, Terser og sekster. De aeldste Dandse her var vissnok Springdans og Halling. Springdansen spilles med en egen Rhythmus, som bestod i at gjøre 1ste og 2den Fjerdedel i hver takt langere eller i alle fall betone dem staerkere end den tredje. Hertil kom både i Springdansen og Hallingen synkope-

rende Rykninger med Buen, Praltriller og Klimpringer, som gjorde, at de kunne vaere slemme nog at spille godt.» (Urskogs beskrivelse side 174–175)

Rytmiseringen stemmer i store trekk overens med hva den samtidige virksomme nedtegneren Einar Övergaard, skriver i sine etterlatte notater. Det var særlig i området rundt Elverum han noterte en asymmetri hvor han opplevde det tredje taktslaget som kortest.

«Det låter på ett annat vis när man får höra en genuin spelman. Här till bidrager naturligtvis

- 1) Annan temperatur*
- 2) Säregen tonbildning, såväl genom stråkföringen som fingeranslaget*
- 3) Heterogen rytm. Oliklånga till tidsvärdet fjärdedelar, alltså ej 1:1:1 utan t ex 1:1,5:1,25 osv. osv. Härigenom ges ett alldeles nytt uppslag i rytmiskt avseende. 5/4takt men fjärdedelarna olika långa.»* (Einar Övergaard folkemusiksamling side 22–23)

Å spille polsdansene med den asymmetrien som Heyerdahl beskriver, med et kort tredje taktslag, fullbyrder det geografiske bildet av et tradisjonsområde som omfatter store deler av Sør-Norge (Telemark, Aust-Agder, Vestfold, Østfold, Akershus og Hedmark) og grensebygdene på svensk side fra Hogdal i nord-Bohuslän opp til Särna i nordvestre del av Dalarna. Arkivinspillingen som på en overbevisende måte viser at denne takt har blitt brukt, finnes i hele dette definerte området. Finnskogspols og Springdans fra Høland er eksempler på pardanser som har blitt revitalisert i senere tid med utgangspunkt fra en takt med et kort tredje taktslag.

Blant de melodier som vi har vurdert som lokalt/regionalt forankrede, finnes et antall såkalte «Riil», og tre av disse finnes på platen. Melodisk viser disse store likheter med de dansemelodiene som i Bohuslän benevnes som «Engelska». I tillegg finnes et antall hallingmelodier i noteboken, og disse har mange fellestrekk med hallingmelodiene som finnes i Østfolds naboområder.

MATS BERGLUND

FOTO: JOHANNE LANDSVERK

FOTO: HANS OLANDER

FOTO: TORE BOLSTAD

Daniel Sandén-Warg, født i Östersund 1977, oppvokst i Karlstad. Spiller først og fremst slåtter fra Väst-Värmland der han også har sine røtter. Har ellers bodd i Setesdal de siste 13 åra. Har sitt spill etter bl.a. Hallvard T. Bjørgum, Mats Berglund, Leif Stinnerbom og Mats Edén. Er utdannet sølvsmed og frilansmusiker.

FELE, MORAHARPA OG OKTAVHARDINGFELE (SPOR 1-9)

Mats Berglund er en nestor innen folkemusikk fra Väst-Sverige og grenselandet. Han underviser ved Musikhögskolan Ingesund i Arvika, og medvirker i et utall ensembler. Se hans hjemmeside www.matsberglund.se for mere info om både Mats og musikk i grenselandet.

FELE (SPOR 1-9, UNTATT SPOR 6)

Lisa Rydberg fant frem til fiolinene allerede som femåring, og har fra barndommen levd med folkemusikken og den klassiske musikken parallellt. Hun har en eksamen i individuell studiegang – hun ble den første noensinne i Sverige som studerte en kombinasjon av klassisk og

folkemusikk – og ett diplomstudium på barokkfiolin. Lisa er nå frilansmusiker med et stort register; duoen Bach på svenska, turnéen Jul i folkton, improvisasjonsgruppen Ritualia, duoen LISAS, Sofia Karlsson band og flere barokkensembler. I tillegg komponerer hun musikk.

BAROKKFIOLIN (SPOR 10-21, UNTATT SPOR 20)

Vegard Lund har studert med Erik Stenstadvoll ved Norges musikkhøgskole og med Nigel North (tidlige gitarer og lutt) ved Guildhall School of Music and Drama. Siden 1997 har han vært medlem av ensemblene Nordisk Barokk Kvartett og Pro Musica Antiqua. Han har deltatt på en rekke CD-innspillinger som solist, akkompagnatør og kammermusiker, på plateselskaper som Simax, 2L, Grappa, Kirkelig Kulturverksted, Quattro og Lawo.

GITARER OG THEORBE (SPOR 10-21)

Ludvig Claeson, født 1970 i Malung, Sverige, studerte cello ved Norges musikkhøgskole for Aage Kvalbein, og er bosatt i Norge siden 1989. Har vært aktiv som

musikkpedagog, orkester- og kammermusiker, og har som daglig leder for Østfold musikkråd vært prosjektleder for arbeidet med å levendegjøre Schodsbergs notebok.

CELLO (SPOR 10-21)

Hans Olav Gorset er professor ved Norges musikkhøgskole, hvor han underviser i blokkfløyte, historiske fløyter og oppføringspraksis. Hans doktoravhandling fra 2011, *Fornøyelig Tiidsfordriv*, handler om populærmusikk fra norske 1700-talls kilder. Ved siden av en lang karriere som solist og ensembleleder (bl.a. for Pro Musica Antiqua, Oslo), har han gitt ut mange egne CD-er med fransk, norsk og skandinavisk musikk, vært nominert til Spellemannsprisen, og i en årrekke laget musikkprogrammer for NRK P2. Han bygger også historiske instrumenter.

FLOYTER (SPOR 10-21, UNTATT SPOR 20)

Johannes Nielsen Schodsberg was born on the Schodsberg farm in Aremark, Østfold county, in 1799. Little is known about him, but he seems to have served at the Halden fortress during the 1820s. A small manuscript consisting of 160 pieces of music exists from these years.

How was Johannes Nielsen Schodsberg's music played? On this CD, we would like to illustrate two different versions, which have their origin in the two distinct musical worlds that converge in his tune book. Seldom does one see such a good example of a cultural convergence as the young musician's notes, in which his own folk tradition from the border regions stands side by side with minuets, quadrilles, and marches from the milieu of the trained musician. Mats and Daniel play tunes from the manuscript with an emphasis on dance fiddling, and our classical Schodsberg Ensemble plays arranged versions inspired by early classical textures and harmony.

The CD is a part of Østfold musikkråd's work to present the hidden treasures in Østfold's traditional music.

OPPTAK: TORE BOLSTAD

PRODUSENT: LUDVIG CLAESON

MIKSING OG MASTERING: STRYPE AUDIO

GRAFISK FORMGIVNING: EVA KARLSSON

TEKSTER: LUDVIG CLAESON, HANS OLAV GORSET
OG MATS BERGLUND

ØKONOMISK TILSKUDD: NORSK KULTURRÅD,
RÅDET FOR FOLKEMUSIKK OG FOLKEDANS,
FOND FOR UTØVENDE KUNSTNERE.

TAKK TIL ØSTFOLD MUSIKKRÅD OG LUDVIG FOR
GJENNOMFØRING AV PROSJEKTET.

ta:lik

TA92CD ©Talik 2012 info@talik.no www.talik.no

NORSK
KULTURRÅD

Østfold musikkråd